

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ ЩОДО УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ (ТРАНСФЕРОМ ЗНАНЬ) ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

LEGAL ANALYSIS OF THE RECOMMENDATIONS OF THE EUROPEAN COMMISSION ON INTELLECTUAL PROPERTY MANAGEMENT (KNOWLEDGE TRANSFER) AND ISSUES OF ITS IMPLEMENTATION

Чередник Н.В.,

магістр права, здобувач

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Зважаючи на процес інтеграції України до Європейського співтовариства та необхідність імплементації його підходів до управління трансфером знань як основи для розвитку економіки, заслуговують на увагу європейські ініціативи щодо цього питання. Стаття присвячена правовому аналізу рекомендацій Європейської комісії щодо управління інтелектуальною власністю в університетах та державних науково-дослідних організаціях, а саме у сфері трансферу знань, а також висвітленню проблем реалізації її принципів у європейських державах.

Ключові слова: управління інтелектуальною власністю, трансфер знань, університет, державна науково-дослідна організація, інтелектуальна власність.

Принимая во внимание процесс интеграции Украины в Европейское сообщество и необходимость имплементации его подходов к управлению трансфером знаний как основы для развития экономики, заслуживают внимания европейские инициативы по данному вопросу. Статья посвящена правовому анализу рекомендации Европейской комиссии по управлению интеллектуальной собственностью в университетах и государственных научно-исследовательских организациях, а именно в сфере трансфера знаний, а так же освещению проблемы реализации ее принципов в европейских государствах.

Ключові слова: управление интеллектуальной собственностью, трансфер знаний, университет, государственная научно-исследовательская организация, интеллектуальная собственность.

Considering the integration process of Ukraine to the European Community and necessity of implementation of its approaches to knowledge transfer management as a basis for the economic development, it is important to pay attention to European initiatives on this issue. The article deals with the legal analysis of the recommendation of the European Commission on intellectual property management in universities and public research organizations, namely in the knowledge transfer sphere, as well as discussion of the issue of implementation of its principles in European countries.

Key words: intellectual property management, knowledge transfer, university, public research organization, intellectual property.

Постановка проблеми. У становленні та розвитку інноваційної економіки ключова роль належить освіті та науці. Зважаючи на те, що університети та науково-дослідні установи є головним джерелом виникнення нових знань та технологій, слід приділити особливу увагу європейським ініціативам щодо управління інтелектуальною власністю у вказаних установах в контексті управління трансфером знань та принципів формування державної політики в цій сфері.

Державна політика регулювання міжнародного трансферу знань є комплексом заходів організаційно-економічного та інституціонального характеру, спрямованих на стимулювання процесу генерації, розповсюдження та використання знань в усіх сферах економічної системи і забезпечення підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності національної економіки на внутрішньому та світовому ринках [1].

Стан дослідження. Питанням міжнародної передачі технологій присвячені роботи українських вчених, зокрема: Б. Малицького, В. Соловйова, Г. Андрощука, Ю. Капіци, В. Денисюка. Однак детально не було розглянуто проблему міжнародного трансферу знань. Зважаючи на новий досвід Європейського співтовариства в цій сфері, є потреба в проведен-

ні аналізу вказаного питання на прикладі ініціатив Європейської Комісії.

Метою цієї статті є правовий аналіз рекомендації Європейської комісії щодо управління інтелектуальною власністю, а саме у сфері трансферу знань, а також висвітлення проблем реалізації її принципів на прикладі європейських держав.

Виклад основного матеріалу. У січні 2000 року на засіданні Європейської комісії було прийнято рішення про створення Європейського дослідницького простору (ERA - European Research Area). Цілі створення Європейського дослідницького простору були сформульовані ЄС у березні 2000 року на засіданні Ради Європи в Лісабоні [2]. Європейський дослідницький простір представляє собою всі наукові та дослідницькі види діяльності, програми та цілі в Європі, які стосуються транснаціональних перспектив. Разом вони дають можливість науковцям, науковим установам та комерційним організаціям збільшувати обмін, конкурувати та співпрацювати на міждержавному рівні. Метою його діяльності є надання вищевказаним суб'єктам доступу до Європейського відкритого простору до знань та технологій, де міжнародна співпраця та взаємодоповнюваність є широко розповсюдженою [3].

Серед цілей діяльності ERA найбільшу роль відіграє створення можливостей для ефективного використання засобів і ресурсів шляхом об'єднання і кращої координації національних та європейських дослідницьких програм, тіснішого наукового і технологічного співробітництва між європейськими організаціями.

На шляху реалізації цієї мети ERA Європейська комісія прийняла Рекомендацію щодо управління інтелектуальною власністю в сфері трансферу знань та Кодекс правил для університетів та інших науково-дослідних установ С(2008)1329 від 10 квітня 2008 року (далі – Рекомендація). Рекомендація має добровільний характер, стосується держав-учасниць, університетів та науково-дослідних установ. Її метою є покращення соціально-економічного використання знань шляхом залучення державних науково-дослідних установ[4]. Метою Рекомендації є стимулювання держав-членів створювати або впроваджувати заходи або керівні принципи у сфері управління інтелектуальною власністю та у сфері трансферу знань. З метою стимулювання нових винаходів державні науково-дослідні організації повинні здійснювати ефективне управління власною інтелектуальною власністю. Це буде сприяти трансферу знань та нових технологій до компаній, зокрема шляхом надання ліцензій та створення дочірніх компаній.

Для удосконалення управління інтелектуальною власністю в європейських науково-дослідних організаціях та університетах Рекомендація встановлює ряд принципів, яких держави-члени повинні дотримуватися при підготовці нормативно-правових актів чи положень у сфері трансферу знань та управління інтелектуальною власністю.

У відповідності до таких принципів державам-членам рекомендується: 1. Зробити трансфер знань пріоритетним напрямом науково-дослідних організацій; 2. Залучати науково-дослідні організації до підготовки та впровадження заходів з управління інтелектуальною власністю відповідно до Кодексу практики (Code of Practice), що є Додатком 1 до цієї Рекомендації; 3. Заохочувати розвиток правосвідомості та знань у сфері інтелектуальної власності, трансферу знань та підприємництва в науково-дослідних організаціях; 4. Оприлюднювати результати досліджень, здійснених за державні кошти, за наявності гарантій належного захисту таких об'єктів; 5. Сприяти співпраці та трансферу знань на міжнародному рівні в здійсненні наукового пошуку та досліджень; 6. Застосовувати принципи, що містяться в цій Рекомендації, як основу для підготовки або адаптації нормативно-правових актів чи положень у сфері трансферу знань або нових форм фінансування, або для укладення договорів про співпрацю з третіми країнами у сфері наукових досліджень; 7. Контролювати впровадження Кодексу практики; 8. Гарантувати справедливий та чесний підхід до міжнародних наукових досліджень з точки зору прав інтелектуальної власності, з дотриманням інтересів всіх партнерів; 9. Визначати суб'єкта, відповідального за координацію з питань трансферу знань між

державними науково-дослідними організаціями та приватним сектором; 10. Аналізувати та застосовувати найкращі практичні завдання, установлені в Додатку II до Рекомендацій, беручи до уваги національні особливості. Розглянемо їх детальніше.

Кодекс практики для університетів та інших науково-дослідних організацій містить загальні напрями для здійснення внутрішньої політики щодо інтелектуальної власності, діяльності, пов'язаної з трансфером знань спільних досліджень та досліджень, що ґрунтуються на договорах [5].

Згідно з Рекомендацією кожна держава-член зобов'язана інформувати Європейську комісію кожні 2 роки про проведені заходи на основі Рекомендації, а також про результати їх впливу. Так, на виконання такої вимоги з 2010 по 2012 роки було проведено дослідження щодо стану імплементації Рекомендації щодо управління інтелектуальною власністю в сфері трансферу знань С(2008)1329 від 10 квітня 2008 року. У дослідженні взяли участь держави-члени та асоційовані члени. Це дослідження побудоване за результатами опитування університетів, державних науково-дослідних організацій, приватних компаній, чотирнадцяти тематичних семінарів, проведених за участю 38 країн Європи. За результатами дослідження сформовано звіт «Дослідження трансферу знань 2010-2012 рр.: фінальний звіт» від червня 2013 року (далі – Звіт) [6]. За результатами проведеного дослідження, систематизовано основні проблеми, що виникають у процесі імплементації вимог Рекомендації щодо управління інтелектуальною власністю у сфері трансферу знань С(2008)1329 від 10 квітня 2008 року, серед яких слід звернути увагу на наступні.

У сфері підтримки розвитку стратегії трансферу знань у державних науково-дослідних інститутах (реалізація вищевказаного принципу № 1 Рекомендації). Інформація про важливість трансферу знань у загальному вигляді була донесена до науково-дослідних організацій та університетів, однак конкретні напрями такої діяльності не є чіткими. Наприклад, технології, що заслуговують найбільшої уваги, метод комерціалізації, методи здійснення регіональної співпраці, які альтернативні стратегії існують та як зробити їх такими, що працюють на щоденній основі. Роль Європейської комісії має полягати в координації підготовки директив, у співпраці в межах робочих груп з Комітетом Європейського дослідницького простору в напрямку трансферу знань або інших експертних груп та документування такої діяльності. Існує потреба в розробці детальних консультативних матеріалів з цих питань.

У сфері впровадження заходів щодо управління інтелектуальною власністю (реалізація вищевказаного принципу № 2 Рекомендації). На підставі дослідження встановлено, що заходи стимулювання управління інтелектуальною власністю, що потребують фінансування, є дуже ефективними та розповсюдженими в Європейській країнах. Крім того, безоплатні заходи також добре себе зарекомендували та заслуговують на впровадження у сфері трансферу знань. До таких безоплатних заходів управління інтелектуальною власністю слід віднести: запроваджен-

ня академічних дисциплін з цих питань, створення практичних довідників та їх широке використання в державних науково-дослідних установах, підтримка людських ресурсів у державних науково-дослідних установах, які займаються питаннями управління інтелектуальною власністю, через кар'єрне зростання та інші кар'єрні мотивації, популяризація та запровадження нагород та відзнак щодо успішної участі в процесі трансферу знань для приватних компаній.

Щодо покращення знань та професійних навичок у сфері трансферу знань (реалізація вищевказаного принципу № 3 Рекомендації). Дослідження виявило, що організації, які здійснюють роботу з трансферу знань, є малочисельними, зокрема, 61% заснованих після 1999 року компаній мають у своєму штаті менше 5 осіб. Окрім того, рівень підготовки таких працівників (наявність відповідної бази знань та досвіду) є недостатнім. Отже, є потреба в проведенні Європейською комісією відповідних семінарів, які будуть формувати кращу практику та підтримувати Європейську мережу трансферу знань. Така підтримка має також проявлятися у наявності відповідної професійної літератури та отриманні відповідного навчання у сфері трансферу знань з подальшою сертифікацією таких спеціалістів.

У сфері популяризації розповсюдження знань з одночасним їх захистом (реалізація вищевказаного принципу № 4 Рекомендації). Дослідження виявило, що при впровадженні цього принципу є невирішеними такі питання: які канали зв'язку є найкращими для інформування про діяльність науково-дослідних організацій; який обсяг інформації має бути розміщений для користі науково-дослідних організацій; чи може оприлюднення такої інформації нашкодити науково-дослідній організації в її спробах укласти договори; яким чином обсяг інформації, що підлягає розміщенню, залежить від вибору каналу зв'язку?

Особливості імплементації принципів Рекомендації щодо здійснення міжнародного співробітництва у сфері трансферу знань (реалізація вищевказаних принципів № 5 та № 8 Рекомендації). Встановлено, що прикладів щодо співпраці з неєвропейськими країнами стосовно отримання результатів науково-дослідної діяльності є недостатньо. Така ситуація прямо суперечить вимогам Рекомендації, де наголошується (п. 11 Кодексу практики) про необхідність

співпраці та адекватної оплати виключних ліцензій з неєвропейськими сторонами.

Розроблення або адаптація національних керівних принципів та законодавства у сфері трансферу знань (реалізація вищевказаних принципів № 6, № 7 та № 10 Рекомендації). Відповідно до Звіту децентралізація права власності за моделлю закону Бея-Доуля, тобто перехід від виключно державної власності на об'єкти інтелектуальної власності до власності науково-дослідних організацій та університетів може призвести до ряду позитивних результатів, зокрема підвищення співпраці в дослідженнях, додаткової ініціативи науково-дослідних організацій щодо управління часом та зусиллями для комерційних видів діяльності. З іншого боку, це має негативні наслідки, оскільки знижує бажання науковців щодо обміну інформацією з приватними організаціями, а лише створює стратегії щодо пошуку партнерів з метою комерціалізації. Поєднання обох підходів, на підставі наявного досвіду, має виявити та покращити існуючі принципи регулювання інтелектуальної власності та їх наслідки, зокрема через вирішення наступних питань: які переваги та недоліки переходу до права на об'єкти інтелектуальної власності до науково-дослідних організацій; як інші ініціативи, такі як «професорські привілеї» (на прикладі Швеції) представлені в порівнянні з власністю організацій на об'єкти права інтелектуальної власності; які переваги та недоліки інших шляхів комерціалізації.

Висновки. Отже, потреба удосконалення транснаціонального трансферу знань є одним із найбільш пріоритетних завдань Європейського співтовариства. Рекомендація Європейської Комісії щодо управління інтелектуальною власністю у сфері трансферу знань С(2008)1329 від 10 квітня 2008 року заклала основу для підвищення ефективності трансферу знань в університетах та науково-дослідних установах через відповідний підхід до управління інтелектуальною власністю. Однак Звіт про виконані роботи щодо впровадження положень Рекомендації виявив низку проблем у сфері трансферу знань, які потребують подальшого доопрацювання та вироблення корисних підходів та рекомендацій. Пошук та розробка підходів для трансферу знань є важливим питанням, увага до якого впливає на інноваційну систему кожної країни окремо, та Світу в цілому, у зв'язку із чим є актуальним та цікавим для подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лимар В.В. Державне регулювання міжнародного трансферу знань в економіці України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iep.donetsk.ua/news/contents/Lymar.pdf>.
2. European Research Area // From Wikipedia, the free encyclopedia. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/European_Research_Area.
3. European Research Area // An open space for knowledge [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/research/era/understanding/what/what_is_era_en.htm.
4. Intellectual Property Management // ERA Portal Austria [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://era.gv.at/directory/99>.
5. The management of intellectual property by public research organizations // Summaries of EU legislation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/research_innovation/general_framework/ri0007_en.htm.
6. Commission of the European Communities // Brussels 4/4/2007 // Green Paper The European Research Area: New Perspectives [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/research/era/pdf/era_gp_final_en.pdf.
7. Commission of the European Communities // Brussels, 10.4.2008 C (2008) 1329 // Commission Recommendation on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and Code of Practice for universities and other public research organizations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/ip_recommendation_en.pdf.
8. European Commission. Knowledge Transfer Study 2010-2012 // Final Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/knowledge_transfer_2010-2012_report.pdf.